

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus Humanis. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthumæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Art. 6. Vtrum voluntas concordans rationi erranti sit bona.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

ARTICVLVS V.

Vtrum voluntas discordans à ratione errante, sit mala?

¹⁸
Affirmat.
18r.

Conclusio est. Omnis voluntas discordans siue à ratione recta, siue à ratione errante, est mala.

Prior pars patet ex art. 3. Nam bonitas voluntatis pendet ex conformatione cum ratione recta.

Altera pars, scilicet, quod voluntas quæ à ratione errante dissentit, sit mala, probatur; quia voluntas accipit speciem ab obiecto, non vt est in seipso; sed vt est in apprehensione rationis: ergo si obiectum bonum apprehendatur à ratione errante, vt malum seu fugiendum, & voluntas illud acceptet, contrahet speciem mali commissio- nis: & si id quod malum est, apprehendatur vt bonum & præceptum, & voluntas non acceptet, contrahet malitiam omissionis.

Notandum est, hic esse fermonem de ratione errante, quæ id quod bonum est vel indifferens, iudicatur esse malum; vel quod non est præceptum, iudicatur esse præceptum: alij enim errores ad præsens negotium non pertinent, nisi quatenus ex illis talis error sequitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum voluntas concordans rationi erranti, sit bona?

¹⁹

Conclusio Prima. Voluntas concordans rationi, seu conscientie erranti errore culpabili, est mala: vt si quis vellet exercere vsuras, quod putaret esse licitas. Ratio est; quia talis error non facit inuoluntarium, sed absolutè voluntarium, vt patet ex q. 6. a. 8.

Conclusio Secunda. Voluntas concordans conscientie erranti errore inculpato, non est mala. Ratio est, quia talis error facit inuoluntarium.

Notandum est, D. Thomam his duobus articulis tantum explicare qualis sit voluntas, quando consentit vel dissentit conscientie erranti: qualis autem sit quando conscientia habet dictamen probabile, vel dubium, vel scrupulosum, non tractat. Quare hoc loco paulò fusiùs de conscientia est agendum; & quomodo voluntas secundum quamvis conscientie speciem se habere possit, vel debeat.

DVBIVM I.

Quid sit Conscientia?

²⁰
Vnde accipitur.

Notandum est, nomine *Conscientia* interdum significari ipsam facultatem cognoscendi, seu naturale lumen intellectus, quatenus versatur circa principia moralia. Sic D. Basilius Præfatione in Proverbia, vocat conscientiam *φωσὸς κρῖν- γιον naturale indicatorium*. Et Damascenus *Lumen mentis*. Aliquando habitum principiorum mora-

lium, vt docet D. Bonauent. in 2. dist. 39. a. 1. q. 1. Sic D. Hieronymus in cap. 1. Ezechielis explicans illud *Quatuor facies vni*, conscientiam vocat *Synteresim* quæ est cognitio primorum principiorum in practicis; scilicet Decalogi, & bonum esse faciendum, malum fugiendum. Ratio est; quia actus qui tribui solent conscientie, vt accusare, excusare, &c. Rectè tribuuntur menti nostræ, & illi habitui, qui dicitur *synteresis*. Et hoc modo videtur accipi, quando dicimus esse aliquid contra dictamen conscientie. Verum quia nihil dicitur fieri contra conscientiam, vel secundum conscientiam, nisi quod fit contra actuale iudicium intellectus, vel secundum illud; nomen conscientie, proprie pertinet ad actum intellectus. Vnde

Respondeo, Hoc nomine hic intelligi iudicium, seu dictamen intellectus, quo iudicat aliquid esse bonum, vel malum, præceptum vel prohibitum, bene vel malè à nobis factum aut non factum.

Probatur Primò, Quia huic iudicio conueniunt omnes actus, qui tribui solent conscientie. Dicitur enim conscientia *Accusare* & *Reprehendere*; quod fit, dum actu iudicamus nos malè fecisse: dicitur *Remordere*, dum hoc iudicium molestiam ingerit animo: dicitur *Ligare*, dum iudicamus esse præceptum: dicitur *Testificari*, dum iudicamus nos fecisse, aut non fecisse: dicitur *Accusare*, dum nos peena dignos iudicamus: dicitur *Aboluere*, dum censemus nos non esse penam commeritos. Omnes ergo actus conscientie conueniunt iudicio actualem intellectus.

Secundò, Quando aliquid dicimus fecisse contra, vel secundum conscientiam, non potest aliud, quam iudicium mentis intelligi.

Tertiò, Quia conscientia secundum D. Thomam 1. p. q. 79. a. 13. est applicatio scientie ad aliquem actum particularem: sed hæc applicatio formaliter fit per tale iudicium: notitia enim habitualis applicatur mediante iudicio actualem, & vniuersalis mediante particulari ad obiectum.

Dices Primò, Ex Durando in 2. dist. 39. q. 4. Accusare, Excusare, Testificari, & similia sunt actus conscientie: atqui non sunt actus iudicij actualis, sed habitualis: ergo conscientia est iudicium habituale.

Respondeo, Illa esse actus conscientie non elicitos, sed formales: sicut enim notitia actualis dicitur illuminare, dirigere, mouere voluntatem; ita etiam dicitur accusare, excusare, testificari, &c.

Dices Secundò, Voluntas non potest facere contra iudicium actualem, sed tamen potest facere contra conscientiam: ergo iudicium actualem non est conscientia.

Respondeo, Antecedens non esse verum, vt supra ostensum q. 9. a. 1. dub. 6. Nam cum iudicio actualem, quo iudicamus, Hoc est præceptum, possumus simul habere aliud iudicium, Hoc est molestum; & ita possumus illud nolle, stante iudicio quod teneamus velle; hoc autem est agere contra conscientiam.

DVB.

DVBIVM II.

Virum ut quis agat contra conscientiam, debeat agere contra iudicium actuale presens?

23 Medina negat.

Medina hoc loco negat, dicens sufficere ut iudicium praecesserit, & non sit retractatum; tunc enim si quis contrarium agat, agere contra conscientiam.

Respondeo, Verius esse requiri iudicium presens cui non obtemperet.

Probatur Primo, Quia nemo dicit se egisse contra suam conscientiam, nisi, cum ageret, iudicaret se male agere.

24 Vi quis agat contra conscientiam debet agere contra iudicium actuale.

Secundo, Quia non sufficit iudicium habituale contrarium, ut quis dicatur agere contra conscientiam; ergo non sufficit iudicium praeteritum. Consequentia probatur; quia si iudicium praeteritum non reuocatum sufficeret, etiam iudicium habituale ortum ex illo iudicio praeterito sufficeret; nihil enim ex ipso iudicio praeterito manet, quam iudicium habituale.

Tertio, Quia sequeretur, omnia opera infidelium, qui putant se debere facere omnia ad honorem idolorum, esse peccata; quod suppono nunc esse falsum. Hoc sequi probatur. Vel enim referunt ea in hunc finem, & sic peccant; vel non referunt, & sic etiam peccabunt; quia faciunt contra conscientiam precedentem nondum reuocata.

Medina responsio refutatur.

Ad hoc respondet Medina dupliciter: Primo, Si paganus pietate naturali ductus det elemosynam, implicitè retractat intentionem praecedentem.

Sed contra. Non agimus hic de intentione praecedente, sed de dictamine conscientiae, quo iudicabat omnia opera sua ad honorem idolorum debere referri; hoc autem dictamen non retractavit; quia simul posset stare cum illa largitione elemosynae; & tunc sine dubio peccaret in illa largitione, quia faceret contra conscientiam actualem: ergo similiter peccabit si sufficit illam conscientiam praecessisse, & non esse reuocata.

Respondet Secundo, Illam generalem relationem in idolum, si multum temporis intercesserit, evanescere; ac proinde non sufficere ut inficiat opera, quae post sequuntur, praesertim cum bona opera naturam suam in Deum referantur.

Sed neque haec solutio ad rem facit; quia hic non agitur de intentione, sed de dictamine conscientiae, quod etiam sine omni intentione potest praecessisse.

Adde etiam, non esse verum, quod de intentione dicitur; non enim ideo intentio potest inficere opus sequens, vel non inficere, quia parum vel multum temporis inter ipsam & opus intercesserit (hoc enim nihil ad rem facit); sed quia post intentionem aliquis effectus proximus vel remotus remanet, ex cuius praesentis vi sequitur opus, ut supra q. 1. a. 6. est explicatum. Neque est necesse renouare intentionem, nisi quando series effectuum ex intentione sequentium est intercisā.

DVBIVM III.

Quale peccatum sit agere contra Conscientiam?

25 Adrianus.

Adrianus in 4. de Sacramento Confessionis. q. 4. §. Venio nunc, putat agere contra conscientiam esse speciale peccatum: Circumstantia inquit, contra conscientiam, aut contra dubium conscientiae, facit transgressionem distincta prohibitionis. Unde infert semper exprimendum esse in confessione, nisi sacerdos satis per se aliās aduertat.

Sed contrarium docet D. Thomas art. 5. ad 3. & alij passim. Et ex professo Nauarrus cap. Consideret; notabili 6. de Poenitentia, dist. 5. Unde

Respondeo & Dico Primo, Peccatum ex hoc praesens quod sit contra conscientiam, non habet ex eo quod speciale malitiam; nisi fiat, ut conscientia vincatur.

Peccatum sit contra conscientiam, non habet speciale malitiam.

Prior pars probatur; quia commune est omni speciei peccati fieri contra conscientiam, sicut fieri contra praecceptum, contra obedientiam, & charitatem Dei: ergo sicut peccatum ex eo quod sit contra praecceptum, obedientiam, vel charitatem Dei, non habet speciale malitiam, sed generalem in omni specie peccati inclusam; ita etiam ex eo, quod fiat contra conscientiam, non habet malitiam specialem.

Nisi fiat ut conscientia vincatur.

Alter pars probatur; quia qui ideo agit contra conscientiam, ut illam vincat, & quodammodo extinguat, ne amplius remordeat, (quo modo Lutherus decem annis contra conscientiam pugnassee dicitur) directè contemnit regulam omnis bonae operationis, & consequenter Synteresim, & ipsum bonum honestum; & exponit se omnium scelerum periculo; atqui in hoc contemptu est specialis quaedam inordinatio, eaque grauissima: ergo sic agere contra conscientiam, est speciale peccatum contra Synteresim, & contra naturalem inclinationem voluntatis in bonum honestum.

A simili.

Confirmatur à simili. Nolle facere opus praecceptum, ut contemnas praecceptum, est speciale peccatum contra obedientiam; & nolle facere, ut contemnas Deum, est speciale peccatum contra charitatem Dei: ergo nolle facere ut contemnas conscientiam, est speciale peccatum contra conscientiam; & consequenter contra Synteresim & affectum naturalem honesti.

26 Peccatum habet suam speciem ex ordine ad materiam vel praecceptum, cui putatur aduersari.

Dico Secundo, Peccatum contra conscientiam commissum, habet suam speciem ex materia particulari, in qua putatur versari; vel ex ordine ad particulare praecceptum, cui putatur aduersari. v. g. Si putes rem, quam accipis, non esse tuam, attamen reuera tua sit; erit peccatum furti. Si putes esse contra obligationem voti, erit peccatum sacrilegij. Ratio est; quia peccata accipiunt speciem ex obiecto vel actionis externae vel voluntatis. Nec refert, sitne hoc obiectum reuera malum, an apprehendatur ut malum; quia voluntas fertur in illud, prout à ratione proponitur.

Idem colligitur ex D. Thoma art. 5. ad 3. cum ait: Quando aliquid apprehenditur ut malum, semper apprehenditur sub aliqua speciali ratione mali; ut quod aduersetur tali praeccepto, vel sit scandalum, vel simile quid.

Dices

Obiectio-
nes solunt
esse.

Dices Primò, fieri potest vt quis aliquid velit contra conscientiam; nec tamen apprehendat aliquam specialem rationem mali; vt si quis proponat malè agere in genere: ergo non est verum quod ait D. Thomas; ac proinde tale peccatum non habebit specialem malitiam.

Respondeo, Dicitur Thomam loqui de eo, qui aliquid exterius contra conscientiam operatur: etsi enim possim velle malum in genere; non tamen possum malum in genere operari: talis autem volitio mali in genere habebit suam malitiam ex obiecto in genere considerato; erit tamen hæc malitia non generica, sed specifica, etsi ad nullam speciem particularium vitiolorum pertineat. Sicut amor honesti in genere, habet pecialem bonitatem; quæ tamen ad nullam particularem virtutem sit adstricta.

Dices Secundò, Interdum peccamus contra conscientiam dictantem id quod facimus esse peccatum, non cogitantes interdum an sit peccatum mortale, an veniale, sed tantum in genere esse peccatum: quale peccatum est?

Respondeo Primò, Si dubitamus actu vtrum sit peccatum veniale, an mortale quod facimus, & tamen facimus; est peccatum morale. Ratio est, quia sic operans, voluntariè se exponit periculo peccati mortalis.

Secundò, Si non occurrat vlla dubitandi ratio, sed solum in genere putemus esse malum; tunc vel conscientia errat, vel non errat: si non errat, eò quod reuera opus sit malum; tunc iudicandum est ex materia, quale sit peccatum: si enim materia sit grauis, erit peccatum mortiferum illud facere; vt si quis circa se, vel alium turpem habeat contactum causâ voluptatis, sciens id esse peccatum, nesciens tamen vel non cogitans an sit veniale an mortale; peccat mortiferè: quia materia illum obligabat ad diligentiorè considerationem, & etiam sui conditione eum ad hoc excitabat. Si autem materia sit leuis, solum peccat venialiter. Similiter si conscientia dictans esse peccatum, erret; erit solum peccatum veniale, vt rectè docet Nauarrus præludjo 9. num. 9. Ratio est, quia conscientia non proponit illud, nisi vt malum in genere: ergo voluntas acceptans, non contrahet nisi malitiam eam, quæ satis sit ad generalem rationem peccati: ergo solum venialem; hæc enim sufficit ad rationem peccati; nam ratione materiæ, cum non sit mala, nihil contrahet malitiæ. Nec obstat quòd is, qui sic operatur, videatur se exponere periculo peccati mortalis ex modo operandi; quia reuera se non exponit periculo ex modo, sic operandi absolute, sed ex modo operandi sic in graui materia.

Dico Tertio, Peccatum contra conscientiam commissum, non est duplex peccatum, nec habet duplicem mali speciem; aliam vt est contra conscientiam, aliam vt est contra aliquod præceptum particulare.

Probatum Primò, Quia esse contra conscientiam, non est aliqua species mali, sed solum est quædam circumstantia non nihil aggrauans peccatum intra propriam suam speciem, eò quod efficiat illud magis voluntarium.

Probatum Secundò à priori. Quia conscientia non se habet per modum obiecti respectu voluntatis, sed solum per modum applicantis obiecti; est enim actus intellectus proponens obiectum sub

ratione præcepti, vel vetiti; boni vel mali, vnde per se non tribuit actui bonitatem vel malitiam, sed solum ratione obiecti, quod per conscientiam vt bonum vel malum, præceptum vel vetitum proponitur.

Confirmatur, Quia actus bonus non habet duplicem bonitatem, ex eo quod sit conformis conscientiæ, & obiecto honesto; quia hæc duo habent se per modum vnus boni, & vnus regulæ: ergo opus malum non habet duplicem malitiam, eò quod sit contra conscientiam, & contra bonum honestum, vel legem diuinam; quia hæc duo se habent instar vnus boni, & vnus regulæ à qua disceditur. Pari modo obiectum turpe, & iudiciu quo aliquis iudicat faciendum illud, quia delectabile, non sunt duo mala, sed vnum applicatum voluntati ad prosequendum.

Dices ex Adriano. Qui facit bonum contra conscientiam, quæ putat illud esse malum, vel quæ dubitat an sit malum, peccat, quia contra conscientiam facit: ergo qui facit malum, sciens esse malum, peccabit duplici ratione; facit enim quod verè malum est, & facit contra conscientiam. Confirmatur, quia malitia quam actus habet ex obiecto, non impedit malitiam, quæ oritur ex eo, quod sit contra conscientiam.

Respondeo Negandò consequentiam; quia vtròque est tantum vna ratio mali, quam voluntas acceptat: qui enim facit bonum, putans esse malum, suâ apprehensione & conscientia apponit nouam malitiam obiecto, & illud cum illâ malitiâ acceptat: qui autem facit malum, sciens esse malum, non apponit obiecto nouam malitiam, sed cognoscens eam quæ inerat, acceptat obiectum. Itaque hic non est nouum peccatum ex eo quod fiat actus contra conscientiam; quia conscientia non apponit aliam malitiam obiecto, quam ea quæ re ipsa inest: ibi verò est nouum peccatum; quia conscientia apponit obiecto malitiam, quæ ipsi non inerat. Eamdem autem vim habet obiectum ad inficiendam voluntatem, siue in re malum sit, siue in apprehensione. Ad Confirmationem. Conscientia hic non addit nouam malitiam, & ideo non est duplex peccatum.

DVBIVM IV.

Quotuplex sit conscientia?

Respondeo. Est quintuplex. Recta, Erronea, Dubia, Probabilis, Scrupulosa.

Recta vocatur, quando iudicium est verum.

Erronea, Quando falsum.

Dubia, Cum neutri parti determinatè assentimur, rationum inopiâ pendentes animi.

Probabilis, Cum alteri parti assentimur ducti ratione vel auctoritate; tamen cum formidine de opposito: vel quando vtraque pars est probabilis.

Scrupulosa, Cum leuibus rationibus suspicamur aliquid esse prohibitum, vel præceptum.

DVBIVM V.

Vtrum voluntas qua consentit conscientia erranti, aliquando sit bona?

Respondeo & Dico Primò, Si error conscientiæ sit culpabilis, voluntas consentiens non

27

Si dubites, an sit mortale an veniale: quale peccatum committatur.

Quale, si solum in genere peccatum esse malum.

Nota.

28

Non est duplex peccatum.

29

Argumentum Adriani soluitur.

30

Est quintuplex.

31

Error conscientiæ culpabilis non

non potest esse bona. Est communis sententia Doctorum, & D. Thomae art. 6.

Ratio est, quia error culpabilis, quo id quod reuerà peccatum est, putatur non esse peccatum, non facit vt malitia operis censetur non voluntaria, sed potius facit voluntariam: cum enim error sit voluntarius, etiam id quod sequitur ex errore, & debebat impediri ne sequeretur, voluntarium censetur, iuxta ea quae dicta sunt q. 6. art. 3.

Dico Secundò, Si error conscientiae sit omnino inculpatus, voluntas illi consentiens non solum non est mala, sed etiam potest esse honesta & laudabilis.

Probatum Primò, Quia error inculpatus omnino malitiam obiecti veluti abstergit, ita eam occultans ac tegens, ac si non esset, sicque excusat voluntatem à culpa; facit enim vt voluntas nullo modo, nec directè nec indirectè censetur illam malitiam velle. Vtteriùs verò apponit operi honestatem, prudenter illud apprehendendo sub ratione honesti; & sic voluntas acceptans illud, est honesta.

Secundò, Quia qui habet errorem inculpatum, potest prudenter cum his circumstantiis iudicare hoc opus sibi esse licitum & honestum (nam quilibet rectè dispositus, cum his circumstantiis idem iudicabit:) Atqui voluntas prudenti iudicio conformis est honesta: ergo, &c. Explicatur exemplis. Putabat Iacob errore inculpato hanc esse Rachelem uxorem; qui error primò tegebatur malitiam, quae alioqui in illo obiecto apparuisset: Deinde faciebat vt prudenter posset apprehendere & iudicare hanc cognoscere, esse licitum & honestum; vnde voluntas poterat hoc sub ratione honesti velle.

Dices, Qui ex errore culpabili aliquid faciunt, putantes esse honestum, vel Deo gratum (sicut Iudaei persecuentes Christum & Apostolos) etiam feruntur in opus sub ratione honesti; putant enim se obsequium praestare Deo: ergo eorum voluntas potest esse bona.

Respondeo, Non propriè sub ratione honesti illud volunt; quia verè respectu illorum hoc opus cum his circumstantiis non est honestum; sed solum quamdam imaginem honesti habet: nemo enim prudens cum his circumstantiis iudicabit hoc esse honestum. Secus verò res habet, quando ignorantia est inculpata: tunc enim id quod secundum se & absque errore non est honestum, fit honestum respectu huius propter illam circumstantiam erroris; nam quiuis cum tali errore prudenter iudicabit hoc esse honestum. Vnde patet, errorem inculpatum non solum excusare, sed etiam per modum circumstantiae facere, vt id quod in se non est honestum, fiat honestum respectu operantis.

DVBIVM VI.

Vtrum Conscientia errans obliget?

Durandus in 2. dist. 39. quaest. 5. num. 7. docet duo. Primò, conscientiam errantem non obligare; quia nemo obligatur ad malum, vel ad bonum non debitum. Secundò, Conscientiam tamen errantem, si sit imputabilis, id est, culpabilis, ligare hominem; quia ita con-

stringit, vt neque secundum eam; neque contra eam possit facere. Si autem non sit imputabilis, solum ligare secundum quid, nempe vt non possit agere contra eam; possit tamen secundum eam. Idem docet Almainus Tract. 1. Moral. c. 5.

Medina verò & alij multi absolute docent, conscientiam erroneam obligare, vt eam vel sequamur, vel deponamus.

Respondeo & Dico Primò, Conscientia errans, si error culpabilis sit, obligat quidem vt non agamus contra illam; quamdiu perseverat; non tamen verè obligat, vt agamus secundum eam, sed solum videtur nobis obligare propter falsam nostram opinionem.

Prior pars est communis DD. & colligitur ex D. Thoma art. 5.

Probatum Primò, Quia agere contra dictamen conscientiae, est intrinsecè peccatum; ita vt ne Deus quidem possit in hoc dispensare: atqui obligamur ad vitandum peccatum: ergo obligamur non agere contra conscientiam.

Maior patet ad Romanos 14. Quidquid non est ex fide, peccatum est. Quem locum etiam D. Augustinus interdum explicet de fide Catholica; (de cuius sententia infra dicitur quaest. 109.) tamen communis sententia aliorum est, intelligendum esse de Conscientia; vt sensus sit, Quidquid fit contra conscientiam, vel non secundum conscientiam, est peccatum. Ita Origenes, Chrysostomus, Commentarius Ambrosij, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Glossa, & alij; & manifestè conuincitur ex verbis Apostoli.

Probatum Secundò, Quia voluntas, cum per se sit caeca, tenetur non agere contra propriam suam regulam, à qua debet dirigi: atqui proxima regulà voluntatis est dictamen conscientiae (quia per hanc omnis alia regulà, vt lex aeterna, lex humana, & omne obiectum proponitur & applicatur:) ergo tenetur non agere contra conscientiam.

Probatum Tertio, Conscientia errans vel proponit id quod non est peccatum, tamquam peccatum; & sic agere contra conscientiam, est velut id quod putatur esse malum & peccatum; vel quod non est praecipuum, proponit tamquam praecipuum; & tunc agere contra conscientiam, est implicite contemnere praecipuum: atqui obligamur non velle malum, & non contemnere praecipuum: ergo obligamur non agere contra conscientiam. Sicut enim possumus obligari ad actum posituum liberum; ita etiam ad liberam negationem actus.

Dices, Id quod conscientia errans proponit tamquam malum, non est verè malum, sed bonum: ergo non facit, vt voluntas sit verè mala.

Respondeo Negando consequentiam, Quia etsi in se sit bonum, tamen hac bonitas est incognita; vnde perinde se habet ac si non esset; quia voluntati non proponitur, & vterius apprehenditur tamquam malum; vnde cum illa malitia est volitum: quare facit voluntatem malam. Quod aperte colligitur ex Apostolo ad Rom. 4. Qui existimat aliquid esse commune; ei est commune; id est, immundum, ac proinde prohibitum.

Alterà pars est D. Bonaventurae in 2. dist. 39. art. 1. q. 3. vbi dicit: Si conscientia erronea dicitur aliquid faciendum esse, quod est contra legem Diuinam, tunc non obligat ad faciendum, vel ad non faciendum, sed ad

Medina affirmat.

Conscientia culpabiliter errans, non obligat vt agamus secundum eam.

Prob. prima pars.

Ad Rom. 4. Fides idem quod Conscientia.

Voluntas quia caeca, debet dirigiri.

Solutio obiectio.

Prob. 2a cuncta pars.

Bonaventura, Bonaventura sed ad

32 Error inculpabilis.

Voluntas sequens conscientiam errantem, potest esse bona.

33

Iudaei persequentes Christum & Apostolos, non fecerunt id sub ratione honesti.

34

Durandus distinguunt.

sed ad se deponendum; quia, inquit, quamdiu manet, ponit hominem extra statum salutis (quod intellige quando datur occasio operandi secundum eam.)

D. Tho. ma.

Idem insinuat D. Thomas hoc loco art. 5. dum solum probat, nos teneri non agere contra conscientiam.

Conradus. Almainus.

Idem docet Conradus in hunc locum, & Almainus supra. Vnde non est verum quod ait Medina, contrariam sententiam esse communem Theologorum.

Probatur Primò Ratione Durandi. Nemo unquam potest obligari ad peccandum: Sed agere secundum conscientiam erroneam, dum error est culpabilis, est peccare: ergo nemo obligatur ad sequendam conscientiam erroneam.

Secundò, Quia aliundè obligamur illam corrigere seu deponere, idque moraliter nobis est possibile; ut supponimus: ergo non tenemur eam sequi. Consequentia patet, Quia hæ obligationes repugnant; si enim teneor eam hinc & nunc deponere ne illam sequar, teneor non sequi; cui obligationi repugnat obligatio sequendi.

37. Prob. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Tertia pars probatur, Quia etsi reverà non teneamur illam sequi, tamen putamus nos teneri; vnde fit ut non facere secundum eam; sit implicitè contemnere præceptum, quod putamus esse.

Circumci- dens se, quomodo sit Debitor legis.

Confirmatur ex Apostolo ad Galat. 5. Testificor omni homini circumcidenti se, quod debitor est uniuersæ legis. Intellige, non verè debitor, sed secundum suam opinionem, qua putabat circumcisionem esse necessariam: hinc enim sequebatur, ut putaret etiam obseruationem totius legis esse necessariam; quia circumcisio erat professio quædam, quâ profitebantur se totam legem acceptare: sicut modò Baptismus est acceptatio totius legis Christianæ.

38. Conscien- tia errans inculpata, obligat, ut agamus secundum eam.

Dico Secundò, Conscientia errans, si error sit inculpatus, obligat non solum non agas contra eam, sed etiam ut agas secundum eam, faciendo quod dicat faciendum. Prior pars satis patet ex dictis.

Alterà pars; scilicet quòd obligemur facere secundum eam, videtur esse contra Durandum; quia generatim negat, conscientiam errantem obligare. Sed probatur, Quia hoc ipso quo obligamur non agere contra eam, obligamur agere secundum eam; nam non agere secundum eam, est agere contra eam; non enim datur aliquid tertium. V. g. Conscientia alicui dicat esse mentium pro vita hominis; quia id aliquando legit in Patribus: non agere secundum hanc conscientiam, est agere contra conscientiam. Secus est, quando error conscientia est culpabilis, tunc enim datur tertium.

Dices, Oportet illam conscientiam corrigere, cum sit falsa; & ita neque agas contra conscientiam, neque secundum eam.

Respondeo, Non esse in mea potestate illam corrigere; quia suppono errorem esse inculpatum, seu inuincibilem; nihil enim occurrit, vnde merito possim dubitare, vel si occurrit, non est tempus deliberandi, eò quòd res vigeat.

39. Soluntur obiectioes.

Obijcitur Primò, ex Durando. Obligatio neque est ad illicitum, neque ad indebitum: sed conscientia errans dicat esse faciendum quod est illicitum fieri, aut certè non debitum: ergo non obligat.

Respondeo non esse veram obligationem ad

illicitum formaliter; quòd fit ut conscientia errans, si culpabiliter erret, non verè obliget ad faciendum quòd ipsa dicat; quia illud facere est formaliter illicitum facienti: potest tamen obligari aliquis ad id quòd materialiter est illicitum; nam id potest ob aliquam circumstantiam se habere respectu operantis, tamquam licitum & honestum, ut supra dictum est. Pari modo, quod per se non est debitum, potest fieri debitum ob aliquam circumstantiam; qualis est opinio inculpata.

Ad illicitum formaliter non est vera obligatio.

Obijcitur Secundò, Verà notitia de re non tollit obligationem, sed eam confirmat: atqui vera notitia de eo quòd conscientia erronea dicat, tollit obligationem: ergo antea nulla erat obligatio.

40.

Respondeo, Quando aliquid per se consideratum obligat, tunc vera cognitio non tollit obligationem; sed quando aliquid solum obligat ratione ignorantia, vel falsæ opinionis, tunc vera cognitio tollit obligationem, sicut ostendi potest in exemplo circumcisionis.

Quando nam vera cognitio tollat obligationem.

Obijcitur Tertio, Conscientia errans culpabiliter, solum inducit obligationem putatitiam: ergo etiam conscientia errans inculpata: ergo non veram.

41.

Respondeo vtramque posse dici putatitiam; quia prouenit ex opinione, sed diuersimodè: nam illa prouenit ita ex opinione, ut solum sit in opinione obiectiue, non autem in re; quia illa obligatio non est, sed tantum putatur esse. Hæc verò ita prouenit ex opinione, ut verè sit in re, & opinio tantum se habeat vt conditio, quâ posita oritur vera obligatio in homine ex ipsa natura hominis, vel voluntatis, quæ tenetur sequi dictamen conscientia, quod non potest prudenter deponi: tale enim dictamen cum istis circumstantiis est prudens. In singulis autem virtutum materijs tenemur sequi quod proponitur, ut necessarium ad honestatem illius virtutis.

Obligatio que est ex errore culpabili, aliter debet dici putatitia, quam que est ex errore inculpabili.

D V B I V M VII.

Vtrum in operando possimus sequi opinionem probabilem, omiſſa eâ quam iudicamus probabilio- rem?

Notandum est, nos hinc loqui de opinionibus, quibus opinamur aliquid esse iustum, vel iniustum; licitum vel illicitum; præceptum, vel non præceptum: nam opiniones de alijs operum conditionibus non pertinent ad directionem voluntatis in actibus moralibus, nisi mediata, quatenus ex illis conditionibus colligi potest an opera sint licita, vel illicita; præcepta, an non præcepta.

42.

Multi Doctores videntur existimare, semper sequendam esse sententiam probabilio- rem; nisi putant forte ea quæ minus probabilis est, sit tutior. Ea autem vocatur tutior, in qua nullum est periculum peccati; vel (si in vtrâque est periculum) in qua est periculum minoris peccati, quam in altera. Peccatum voco materiale opus peccati; quod imputaretur ad peccatum, nisi aliunde excusaretur. V. g. Omittere cambium Francofurtense. Vel Byzantinum, dicitur tutior pars, quam talem contractum facere; quia in omiſſione nullum est periculum peccati.

Hæc

Angelus.
Syluefter.
Adrianus.
Nauarrus.

Hanc sententiam sequitur Angelus Verbo Opinio, num. 1. & 2. Syluefter ibidem quaest. 1. & 2. Adrianus Quodl. 2. Nauarrus cap. 27. Enchiridij num. 285. & sequentibus. Caietanus in summa, Verbo Opinio, vbi videtur etiam amplius velle; scilicet vt operans habeat moralem certitudinem, licitum esse quod facit; ita vt non formidet de opposito: quae sententia Caietani si intelligatur de certitudine speculatiua, est nimis dura; si de practica, est vera; vt patet dub. 8. Et de hac esse intelligendam, colligitur ex Tomo 1. opusculo vltimo, resp. 13. ad 7.

Caietanus.

43
Opinio im-
probabilis
non est se-
quenda nec
auidie pro-
babilis.

Dico Primò; Neminem in operando posse sequi opinionem, quam putat esse improbabilem; vel de cuius probabilitate dubitat. Est communis Doctorum.

Ratio est, Quia qui iudicat improbabilem, absolute iudicat esse falsam, & praeterea carere omni specie veritatis, omni ratione & auctoritate, ob quam prudenter possit illam amplecti. Si vero dubitat de probabilitate, non solum dubitat de veritate, sed etiam de specie veritatis; nec vllam habet rationem vel auctoritatem, quae sufficiens sit, vt prudenter possit illi adherere.

44
Haec pro-
babilis si
est, elige.

Dico Secundò, Si opiniones in vtramque partem sint aequè probabiles, potes sequi vtram libet. Ita Sorus lib. 3. de Iustitia qu. 6. art. 5. ad 4. & alij recentiores.

Probatur, Quia vtrunque est sufficiens ratio prudenter assentiendi; neque est maior, cur credam opus esse licitum, quam illicitum; praecipuum, quam non praecipuum.

Dices, Tutius est in tali casu credere esse praecipuum, & facere; &c.

Periculo-
sum est
onerare
conscientiam
praecipis
non neces-
sarijs.

Respondeo, Imò tutius est credere non esse praecipuum; quia periculosum est conscientiam onerare multis praecipis non necessarijs; facile enim tunc contingit hominem peccare ob conscientiam erroneam. Itaque melius est, vt sciat se non obligari: sic enim si omittat, non peccabit; si faciat, faciet opus supererogationis. Fator tamen tutius esse facere, quam non facere in tali casu; non tamen ideo necessarium est facere; alioqui omnes deberent sequi consilia Christi; hoc enim est tutius: omnes tenerentur exequi omnes bonas inspirationes, omnes tenerentur abstinere à negotiatione.

45
Possumus
sequi in
operando
sententiam
probabilis,
omissa pro-
babiliore.

Dico Tertio; Si vtrunque sint opiniones, quarum tamen altera sit probabilior altera, potes in operando, relicta sententia, quam iudicas probabiliozem, ordinariè sequi eam, quae videtur minus probabilis, modo tamen verè sit probabilis; siue ea pars tutior sit, siue minus tuta. Ita docet Medina hic & passim recentiores, qui hoc tempore scribunt. Et colligitur ex Nauarro in cap. Si quis, de Penit. dist. 7. num. 53. 54. 55.

Probatur Primò, Quia possumus sequi opinionem probabiliozem, omisa via certà (vt quando probabilis est opus esse licitum quam illicitum, possumus illud facere omisa via certà, quae est abstinere ab opere.) ergo possumus sequi opinionem probabilem, omisa probabiliore; est enim par vtrobique ratio.

Secundò, Quando non constat de veritate, potest se quisque subijcere iudicio prudentum in rebus agendis: atqui sententia probabilis est iudicium prudentium; ergo quisvis potest se ei conformare.

Tertio, Non semper tenemur sequi id quod videtur melius, sed sufficit sequamur id quod videtur bonum: ergo neque tenemur sequi id quod videtur verius; id est, quod maiorem habet veritatis speciem; sed sufficit sequi id, quod habet speciem veritatis talem, ob quam possit prudenter videri verum.

Quarto, Si Superior praecipiat aliquid inferiori, quod probabile sit esse licitum, etiam si contrarium sit probabilius; tamen subditus tenetur obedire, vt communiter Doctores docent (tenetur enim semper, nisi constet esse illicitum, vel nisi sit periculum grauioris incommodi:) ergo possumus sequi sententiam probabilem, quamuis contraria videatur nobis probabilior. Consequentia probatur, quia si teneremur sequi id, quod nobis est probabilius, etiam teneremur Superiori praecipienti id quod minus est probabile, non obedire.

In quibus
tenetur
subditus
obedire
Superiori.

Quinto, Nemo reprehendus est quòd sequatur sententiam verè probabilem in sentiendo; ergo neque quòd sequatur eam in operando: cur enim quòd absque culpa possum iudicare esse licitum, non possim absque culpa facere?

Sextò, Intellectus humanus in rebus practicis plerumque non potest assequi certam cognitionem veritatis; sed solum probabilem opinionem: ergo in operando potest hanc sequi (alioqui à plerisque actionibus huius vitae teneretur abstinere:) atqui sapè fit, vt opinio quae vni videtur probabilior, sit falsa; & minus probabilis, sit vera; & contrà. Item vt probabilior sit falsa, & minus probabilis sit vera (nam multa falsa habent maiorem speciem veri, quam quaedam vera; ergo non erat aequum, vt homo semper teneretur sequi id, quod ei probabilius videretur.

Ex his sequitur Primò, Etiam in dando alijs consilio posse nos sequi opinionem probabilem, relicta eà quam putamus probabiliozem, quando ita videtur expedire, ad melius bonum, &c. quod est contra Nauarrum cap. 27. Enchiridij. n. 288. Vt plurimum tamen in dando consilio sequenda est opinio tutior.

46
In dando
consilio.

Secundò, Potes nos sequi opinionem probabilem contra propriam sententiam, quam putamus probabiliozem; quod est contra Adrianum Quodl. 2. & contra Auctores alterius sententiae.

Contra
propriam
sententiam.

Contra obijcitur Primò, Qui putat alteram partem esse probabiliozem, non potest prudenter iudicare hanc quam vult sequi, esse veram, sed potius censet esse falsam; quia minor species veri in ea cernitur: ergo nò potest eam in operando prudenter sequi. Consequentia probatur; quia non potest quis prudenter velle quod ex parte rei iudicatur esse illicitum; vel certè quod non potest determinatè iudicare esse licitum.

47
Solutio
obijctio-
nes.

Respondeo Negando Consequentiam: Non enim est necessarium, vt putes hanc partem quam vis sequi, esse in seipsa, seu speculatiue verà (v.g. latino quo huic contractum ex parte rei esse iustum; alioqui iudicas re quando vtrunque sunt rationes aequè probabiles, non posses vtramuis partem sequi; quia non potes determinatè iudicare hanc vel illam esse veram.) Sed sufficit vt iudices esse probabilem, (id est, practicum habere tantam veritatis speciem ob rationes vel auctoritates Doctorum, vt prudenter alicui in ea scientia perito possit videri vera) & fortassis esse veram; quamuis in re putes esse falsam; quia cum

Cum iudicio speculatiue
latino quo huic contractum
ex parte rei esse iustum;
alioqui iudicas re
hanc in se
esse illicitam,
scire potest
iudicium
Sed sufficit vt iudices
esse probabilem,
(id est, practicum
habere tantam veritatis
speciem ob rationes vel
auctoritates Doctorum,
vt prudenter alicui in
ea scientia perito possit
videri vera) & fortassis
esse licitam.

hoc iudicium

hoc iudicio speculatio quo putas talem contractum in se esse illicitum, potest consistere aliud iudicium quod sit practicum, quo iudices hoc opus tibi hic & nunc esse licitum, id est, non imputandum ad culpam; eo quod prudens iudicium aliorum, vel probabiles rationes sequaris.

48 Obijcitur Secundò, Si licitum esset sequi sententiam probabilem, omisa probabiliore, iudex non teneretur ferre sententiam pro eo, cuius ius est probabilius: atqui hoc manifestè est falsum: ergo & id vnde sequitur.

Quidam censent verosimile iudicem posse sequi sententiam probabilem in q. Iuris.

Respondeo Primò, Iudicem teneri ex iustitia sequi id, quod est probabilius in questione facti: verosimile autem quibusdam videri id ipsum non teneri Iudicem facere in questione Iuris. Ita sentit Michaël Salon 2. 2. q. 63. a. 4. controu. 2. vbi pro hac sententia citat Pet. Sotū & DD. Salmanticensis. Vt si quæstio sit, vtrum Testamentum Pauli quo me instituit herede, sit solemne, an no; & ego melioribus indicijs & rationibus probè esse solemne, quam aduersarius probat non esse solemne, tenetur Iudex mihi hereditatem adiudicare. Si verò quæstio sit, vtrum ex testamento minus solemni hereditas debeatur; etiamsi ego probem partem aientem esse probabiliorem, non tenetur tamen Iudex hoc sequi. Sed difficultas est in assignanda ratione huius diuersitatis; si enim dicas illum, qui in questione facti melius probat, maius ius habere; cur non etiam plus iuris habeat, qui melius probat in questione Iuris? Vnde hæc sententia mihi non omnino probatur. Quare

49 Sed verius negatur.

Respondeo Secundò, Simpliciter negando maiorem. Etsi enim huius ius sit probabile; tamen non est probabilis opinio iudicem posse illi rem adiudicare, quando ius alterius est probabilius. Ratio est, quia iudex constitutus est vt cuique tribuat secundum ius cuique cõpetens. Ergo quando non potest constare vtri parti ius cõpetat, illi fauere debet cui magis videtur cõpetere; sic enim humano modo maximè accedit ad veritatem.

50 Sed semper possumus sequi sententiam probabiliorem.

Dico Quartò, Fieri interdum potest, vt in operando teneamur sequi opinionem probabilem dimissa probabiliore, vel æquè probabili. Est contra quosdam recentiores, Medianam hoc loco, & Salon 2. 2. q. 63. art. 4. dub. 2.

In dubio Baptismi.

Probatur exemplis. Primò, Probabile est pro Baptismo infantis in extrema necessitate posse pecuniam dari: contrarium sit etiã probabile vel probabilius; qui scit illam sententiam esse probabilem, tenetur illam in praxi sequi, & datã pecuniã curare infantem baptizari.

In dubio Confessio.

Secundò, Probabile est, eum qui offendit signa contritionis in extremis, posse absolui: contrariũ est etiam probabile; & secundum Nauarrum probabilius: teneris sequi in praxi illam probabilem. Ratio est; quia potes in his casibus proximo succurrere sine peccato, vel vilo alio incommodo: ergo lege charitatis teneris succurrere; quia grauisimum periculum salutis æternæ vrget.

Dices, Quo modo altera pars est probabilis, si non possim illam sequi?

Respondeo, Si nosti benigniorem partem in praxi esse probabilem, durior pars, solum speculatiuè est tibi probabilis; id est, probabile tibi est ex parte rei non esse licitum facere, quamuis ob ignorantiam veritatis, iunctam opinioni probabili alterius partis, tibi non sit imputandum, etiamsi opus facias. Itaque cum sine peccato pos-

sis proximum iuare in tanto discrimine, teneris; quamuis fortassis opus quod facis, sit in se illicitum. Qui verò ignorat inculpate benignioris partis probabilitatem; ei altera pars etiam practice est probabilis.

51 In dubio Præcepti.

Tertio, Superior aliquid imperat subito, quod probabile est esse licitum, quamuis contrarium sit probabilius; subditus tamen tenetur obedire, vt docet Siluester verbo *Conscientia*, qu. 4. ex D. Bonaventura in 2. dist. 39. art. 1. quæst. 3. in fine. Ratio est, Quia inferior potest illud facere: ergo tenetur ratione præcepti: quando enim materia est licita & honesta, præceptum Superioris obligat.

In dubio Restitutio. nis, quid sequi debet Confessarius.

Quartò, Audiuit Confessionem alicuius, qui non vult relinquere contractum, quem probabiliter tenet esse licitum, etiamsi probabilius sit esse illicitum; non solum potes, sed etiam teneris illum absolueret. Ratio est, Quia iste non habet impedimentum absolutionis, cum sine peccato sequatur sententiam probabilem: ergo cum ipsius confessionem iam audiueris, teneris ex officio. Sacerdos enim ex officio auditã iam confessionem, tenetur penitentem non impeditum absolueret. Quod si confessionem nondum audiuisset, posses eum remittere ad suum Parochum, eo quod tuam sententiam, quæ probabilior est, sequi nolit. Parochus tamen, qui ex iustitia tenetur audire, non potest eum reijcere, etiamsi sententiam eius sequi nolit. Vide *Socinus* in 4. dist. 18. qu. 2. art. 5. ad 5.

Quid hic sequi debet Parochus.

Aduerte tamen, ad hoc exemplum Responderi potest eum qui absoluit penitentem in tali casu, non sequi opinionem probabilem, sed certam; quod certum est, Sacerdotem auditã confessionem teneri absolueret penitentem, quem non scit esse indispositum: non est autem indispositus, qui sequitur opinionem probabilem.

52

DVBIVM VIII.

Vtrum voluntas conscientia dubia alicui faciens, sit mala?

Notandum est, aliud esse dubium practice, aliud speculatiuè.

53

Practice dubium dicitur, de quo dubitatur in ordine ad operationem; scilicet an liceat illud facere, an omittere, id est, vtrum imputetur ad peccatum. Idque fieri potest dupliciter, vel in vniuersali sine circumstantijs; vel in particulari cum his vel illis circumstantijs.

Quid dubium Practicè.

Dubium speculatiuè dicitur, de quo dubitatur vtrum in se sit tale, vel tale; verum, an falsum; licitum, an illicitum.

Quid Speculatiuè.

Rursus, aliud est *dubium Iuris*; vt cum dubitatur vtrum liceat; vtrum sit obligatio; vtrum extet aliqua lex. Aliud *Facti*; vt cum dubitatur de substantia facti, vel aliqua eius circumstantia. His positis

Quid Inuris.

Quid Facti.

Dico Primò, Si conscientia sit practice dubia in particulari, dubitando an hic & nunc opus sit licitum, voluntas cum tali conscientia operans, non potest esse recta. Est communis Doctorum. Vide Nauarrum in cap. *Si quis*, de penitentia d. 7. num. 56. & sequentibus, & n. 81. & Caietanum Tomo 1. opusculo vltimo, respon. 13. dub. 7. est *recta*, Adrianum Quodl. 2.

54 Conscientia Practicè dubia in particulari, sic operans, non est recta.

Probatur

Rom. 14.

Probatur comuniter ex illo ad Rom. 14. Quid quid non est ex fide, peccatum est; id est, ex credulitate, qua credas hoc esse licitum; de hac enim fide loquitur Apost. Ratio est, Quia qui cum tali dubio operatur, apertè se exponit periculo peccandi: ergo peccat; iuxta id Ecclesiastæ 3. Qui amat periculum, peribit in. Hinc sequitur, hominem peccare quotiescunq; aliquid facit, nesciens an sit licitum, an illicitum.

55
Iudicium moraliter certum, est necessarium, ut voluntas sit bona.

Petes, An ergo debeat esse certum esse licitum? Respondeo, Debere esse moraliter certum hoc opus cum his circumstantijs sibi esse licitum; id est, se in eo non peccare, vt rectè Nauar. sup. n. 58:

Ratio est, Quia debet esse iudicium prudens, quo hoc faciat: iudicium autem prudens debet esse moraliter euidens & certum. Dico moraliter, quia non est opus euidenti Mathematicà, vel certitudine fidei; sed qualis in rebus humanis haberi solet.

Aduerte tamen, cum hoc iudicium practicum possit consistere cum dubio speculatiuo, id non semper excludere omnem scrupulum & formidinem; quia ex dubio speculatiuo assidue suggeritur aliqua ratio dubitandi, quæ facile scrupulum parit, nisi fortè quis sit iudicio benè firmo; & rationes, ob quas practice censet esse licitum, constanter consideret.

56
Conscientia speculatiue dubia, vel practice in vniuersali, si in particulari non dubitet, est recta.

Dico Secundò, Quamuis conscientia speculatiue sit dubia, vel etiam practice in vniuersali; si tamen in particulari non dubitet practice, & determinate iudicet cum his circumstantijs hoc opus esse licitum, voluntas consentiens poterit esse recta. V. g. Subditus etsi speculatiue nesciat vtrum bellum sui Principis sit iustum an iniustum, tamen in particulari potest iudicare sibi esse licitum; quia non constat ipsi esse iniustum; vt expressè docet Augustinus libi. 22. contra Faustum c. 75. Sic mulier quæ bona fide contraxit, si postea superueniat dubiù de matrimonij firmitate; potest tamen in particulari iudicare hic & nunc sibi licere reddere debitum, vt expressè habetur cap. Dominus, de secundis nuptijs.

Subditus in bello sui Regis.

Mulier quæ bona fide contraxit.

Ratio est, Quia ex alijs principijs pendet veritas iudicij speculatiui, ex alijs practici: alia enim rationes necessariae sunt, vt credas hunc, de quo dubitas, esse maritum tuum; alia, vt credas te posse ei debitum reddere: alia, vt credas bellum in se esse iustum; alia, vt credas te posse militare. Pari modo ob aliam rationem credimus aliquid esse verum absolute sine circumstantijs; ob aliam vero cum circumstantijs in particulari.

Aliunde pendet veritas speculatiua, aliunde practica.

57
Solutio officio.

Dices, Qui dubitat in vniuersali, etiam necessario dubitat in particulari: ergo fieri nequit vt tunc habeat determinatum iudicium in particulari.

Dubitans in vniuersali, dubitat in particulari uniformiter accipit.

Respondeo, Qui dubitat in vniuersali, necessario etiam dubitat in particulari, si vtrumque consideretur cum iisdem circumstantijs (etsi contrarium videatur sentire Nauarrus supra nu. 62. & Caietanus hoc loco:) quia in vtroque est eadem ratio dubitandi. Sed si illud particulare accipiatur cum certis circumstantijs, cum quibus non consideratur vniuersale, fieri potest vt de eo non dubites, quamuis dubites in vniuersali. V. g. Dubitas in genere vtrum die Festo licitum sit facere iter; si tamen tibi aliqua grauis causa superueniat, non dubitas quin tibi ob hanc causam liceat.

DVBIVM IX.

Quid faciendum quando vtrumque est dubium, scilicet, vtrum liceat facere, & an teneatur omittere?

Exempli gratia, Vxorè petente debitum, maritus dubitat an possit reddere, ne fortè committat fornicationem, eò quòd sit incertus de firmitate matrimonij; & ex altera parte dubitat an possit negare, ne fortè faciat iniuriam coniugi. Præcepit aliquid Superior, de quo dubitat inferior an sit licitum. Debes adesse infirmo, & simul incumbit obligatio Sacri audiendi, &c.

38

Respondeo & Dico Primò, In tali casu, quando videntur concurrere obligationes contrariae, vt voluntas sit recta, necesse est alteram partem determinate iudicet hic & nunc sibi esse licitam. Ratio est, quia aliqui ipso modo eligendi exponit se periculo erradi, siue eligat facere siue omittere.

Quando obligationes contrariae concurrunt.

Dico Secundò, In huiusmodi dubijs, vt prudenter iudicet, hæc sunt obseruanda. Primò, Vtatur aliorum consilio, si potest, & res patiat. Secundò, Si id non potest, vel quia res non patitur, vel quia consilium non est ad manum; consideret per se diligenter vtrum videatur minus malum, & hoc eligat: hoc enim in tali casu censetur licitum & honestum; minus enim malum comparatum ad maius, rationem boni habet; vt rectè docet Aristot. 5. Ethic. cap. 3. Vt, minus mali est in dubio matrimonij, reddere debitum vxori petenti, quam negare; quia minus malum est exponere se periculo incontinentiæ incerto, quam coniugem spoliare certo iure quod habet ratione possessionis matrimonij bona fide contracti, & hætenus continuati. Sic minus malum est omittere Sacrum, quam deserere infirmum; quia illud est contra præceptum affirmatiuum iuris humani; hoc verò est contra præceptum negatiuum iuris naturalis. Et sic in cæteris.

59
Obseruanda ut hic prudenter eligat.

Dico Tertio, Quòd si in tali casu aliquis eligat id quod ei videtur maius malum, si quidem videatur magnus excessus, erit peccatum mortale; si paruus, erit veniale. Dico Quarto, Si vtrumque videatur æquè malum, poterit eligere vtrum maluerit. Patet, Quia nulla est ratio cur hoc potius quam illud teneatur acceptare. Ratio horum omnium est, Quia nemo vniuersaliter villo casu potest obligari ad impossibile: atqui concurrentibus occasionibus contrarijs, impossibile est vtrique satisfacere: ergo necesse est alteram cessare; cessabit autem ea quæ est minor; necesse enim est, vt hæc cedat maiori: ergo contra hanc licebit facere. Quod si vtraque sit æqualis, vtra vis cessabit; vnde poteris facere contra vtram libet. Vt, si dubites an in extrema necessitate ratione famis, hostis, ignis, vel aquæ, debeas succurrere vxori, an filio primogenito; videatur quæ tibi par obligatio; nec valeas vtrique succurrere; potes vtri libuerit.

In dubio matrimonij potius reddas, quam ne coniugem spoliare certo iure quod habet ratione possessionis matrimonij bona fide contracti, & hætenus continuati.

Potius omittere Sacrum, quam audire, quam agrum deserere.

60
Si eligat maius malum, quale sit peccatum?

Si aequè malum, quid eliget?

An vxori, an primogenito in fame succurrendum.

Nec refert, Vtrum te ipsum tuâ culpâ in hanc perplexitatem conieceris, an absque culpâ incidideris; quia in omni euentu potes te ita gerere, vt nouo peccato non pecces, faciendo pro illo tempore quod in te est; nullo enim tempore Deus amplius ab homine requirit, vt rectè docet Gerson

61
Quid si te in hanc necessitatem conieceris?

et Gerson in 2. parte Tract. 1. qui est, *regula moralis*, columna 2. Qui enim sua culpa se coniecit in illam difficultatem, potest de illa dolere; & ita, quod ex ea necessario sequitur, non imputabitur ad culpam, & non erit voluntarium: ut si abieceris Breuiarium, ne possis legere officium; si postea doleas, & facias quod in te est; omisio officij non erit peccatum. Vide Couarruiam in 4. decret. 2. parte, cap. 7. §. 2. nu. 101.

Omissio officij ex abiectione Breuiarij.

D V B I V M X.

Vtrum semper in dubijs tutior pars sit eligenda?

62 **R**espondeo, Non semper id esse necessarium, sed aliquando posse nos sequi partem minus tutam. Ut autem intelligatur quando id possimus, & quando non,

Negatur.

Notandum est, Dubium esse posse de varia materia; ut de Natalibus, de Dominio, de Censura, de Matrimonio, de Voto, de Lege vel precepto. Nunc

Dico Primò, Quando pars minus tuta per rationes vel auctoritates prudentum, sit verè probabilis, non tenemur sequi partem tutiorem. Patet ex dictis dubio 7. Hac ratione potest se homo in plerisque dubijs expedire; quia plerumque post adhibitam inquisitionem debitam, altera, vel etiam vtraque pars redditur probabilis.

63 Si dubium sit de natalibus.

Dico Secundò, Si dubites de tuis natalibus, vtrum sis legitimus an illegitimus; naturalis an spurius, non est sequenda pars tutior, sed mitior. Ita Siluester Verbo filij, quaest. 12. ex Panormitano & alijs Doctoribus; estque communis sententia DD. Ratio est, Quia nulla aequitas postulat ut tam graue onus, tamque odiosam conditione assumas, nisi moraliter de ea constet.

Dices, Periculum est ne legitimis heredibus fiat iniuria, quam teneris vitare: ergo, &c.

Respondeo, Ex altera parte etiam est periculum, & quidem maioris iniuriae, scilicet ut habearis illegitimus, cum fortè non sis, & ab hereditate tibi debita excludaris. Nemo autem in dubio tenetur subire maius malum, ut euitet minus malum alterius. Et hoc modo limitanda est illa regula, *In dubio tutior pars est eligenda*, scilicet, nisi tibi inde maius incommòdum impendeat.

64 Dubij illegitimi & expositiij promoueri possunt ad Ordines.

Hinc sequitur, Posse huiusmodi promoueri ad Ordines sine dispensatione. Si enim non es censendus illegitimus, nisi moraliter constet; non es etiam censendus irregularis ob defectum natalium. Idem dicendum de pueris expositiis, ut docet Ananias, Filinus, & Gabriel Paleotus, qui dicit hanc esse communem opinionem, ut refert Couarruias *Clementina*, si furiosus in proemio, num. 9. (etiamsi ipse non omnino consentiat.) Quod confirmauit Gregorius XIV. anno 1591. decernens ut habeantur pro legitimis & puri sanguinis ad omnes praebendas; idque merito. Cum enim sapere etiam legitimi exponantur propter paupertatem parentum; cur expositi potius praesumerentur illegitimi, cum periculo grauis & irreparabilis damni, quam legitimi, sine illius iniuria?

65 Si dubium de Dominio.

Dico Tertiò, Si dubites, vtrum haec res, quam bona fide haecenus possedisti, sit aliena;

teneris inquirere veritatem, nec antea potes eam consumere, vel alienare (nisi fortè alia aliqua causa urgeat; ut rei corruptio, vel grauis tua necessitas.) Sed si post debitam diligentiam maneat dubium; non teneris sequi partem tutiorem, restituendo illa alteri (ut vult Adrianus Quodl. 2.) sed potes eam integram retinere. Ita passim Doctores. Couar. *regula possessor.* p. 2. §. 7. num. 5. Ioannes Medina q. 17. de restitutione. Sotus in 4. dist. 27. q. 1. a. 3. & Siluester Verbo Praescriptio, num. 3. §. Tertium, vbi citat Glossam, & Panormitanum, qui hanc sententiam dicit esse communem. Ratio est; Quia *In dubio melior est conditio possidentis*, ut habet regula Iuris.

Vbi nota, Hanc regulam intelligendam de eo qui bona fide coepit possidere: si enim dubia fide coepit de coepit, perseverante dubio post examen veritatis, non potest eam integram retinere; sed tenetur diuidere cum eo, cuius esse dubitatur, idque pro ratione dubij, ut docet Medina supra; & colligitur ex Caiet. 2. 2. qu. 62. a. 5. & Soto lib. 4. de Iust. q. 7. a. 1. ad 3. qui docent, rem inter duos dominos dubios esse diuidendam. Ratio est, quia cum neutri possessio suffragetur, & alioqui vtrimque sit dubium vtrius sit, nulla est ratio cur alteri tota detur.

Dico Quartò, In dubio Iuris (v. g. Vtrum contractus sit licitus: Vtrum ob tale opus non incuratur Censura) ante examen rei, sequenda est pars tutior; post sufficiens examen, si non potest aliquid determinati in alteram partem haberi, non est necesse sequi partem tutiorem, praesertim quando ea est multum onerosa.

Prior pars patet ex dictis; Quia alioqui exponit se manifesto periculo peccati.

Altera pars probatur, Primò, Quia si post diligens examen non potest determinate cognosci tutiorem partem esse iure definitam, probabiliter praesumi potest non esse definitam: si enim esset definita, posset per diligens examen deprehendi.

Secundò, Quia quando quis vtrimque habet rationes vel auctoritates aequè probabiles, non tenetur sequi partem tutiorem: ergo etiam non tenetur, quando post examen non deprehendit tutiorem partem esse definitam. Consequentia patet; Quia ille qui habet rationes vtrimque probabiles, non est magis certus de veritate partis mitioris, quam hic certus sit facto examine: quin imò hic habet maiorem rationem praesumendi partem tutiorem non esse definitam, eò quòd de ea non potuerit quidquam determinate cognosci.

Tertiò, Quia Iura debent esse talia, ut per diligens examen possint determinate cognosci; quia pertinent ad omnes: si ergo per diligens examen aliquod ius non possit sic cognosci, merito censetur non existere.

Dico Quintò, Idem censendum est in dubio facti de Lege, vel Voto, quando dubitatur vtrum lex sit lata, vtrum votum sit emissum. Ita Sotus lib. 7. de Iust. qu. 3. art. 2. & Medina in Summa lib. 1. cap. 13. §. 7.

De Lege, Probatur, Quia post diligentiam, si non deprehendas determinate esse promulgatam, potes merito praesumere non esse; debent enim leges ita promulgari, ut possint ab omnibus cognosci.

De voto

Votum est
inftar legis
priuata.

De voto probatur. Primò, Quia cum votum sit lex quædam priuata, quam homo sibi imponit, ita fieri debet, vt ipsi possit determinatè innotescere; alioqui cenferi potest non factum.

Est promissio.

Secundò, Quia votum est promissio quædam: atqui promissio rei vel obsequij facta alteri, non obligat, quando de ea constare non potest; quia in dubio melior est conditio possidentis.

Est graue onus.

Tertiò, Idcirco in dubio post diligentem inquisitionem nemo tenetur rebus suis se spoliare, quòd illud graue sit onus: atqui spoliare se sua libertate, quâ hæctenus est vsus, est graue onus; imò sepe onus hoc voti est grauius, quàm priuatio omnium bonorum; vt patet in voto paupertatis & religionis: ergo nemo tenetur hæc vel similia onera acceptare, nisi post diligens examen, ita iudicet se vouisse, vt contrarium non sit ei probabile.

Promissarius effect
irrationalibiliter inuitus.

Quartò, Quia sicut Dominus non est iusta ratione inuitus, quòd possessor bonæ fidei rem in dubio retineat post adhibitam diligentiam; ita etiam legislator, vel is cui facta est promissio, non est meritò inuitus, si ille qui de voto suo post adhibitam diligentiam dubitat, illud non præster, & libertatem suam retineat.

An hic potenda
dissentatio.

Addo tamen, Si is qui hoc modo de voto dubitat, facile possit obtinere dispensationem, fortasse debere eam petere. Ratio est, quia si sine notabili incommodo potes sequi partem tutiorem, videris teneri vt euites periculum materialis sacrilegij. Verius tamen non teneri.

68
Si dubium
de legis re-
ceptione
vel abro-
gatione.

Dico Sextò, Si sciens legem esse promulgatam, dubitat an sit recepta: vel si fuerit recepta, & in vigore, dubitat an postmodum sit abrogata; tenetur sequi partem tutiorem, etiam si post inquisitionem adhuc dubius maneat.

Probatur, Quia quando lex est promulgata, præsumitur esse recepta, nisi constet contrarium (id est, nisi ita iudicetur non recepta, vt contrarium non sit probabile) quia debet recipi. Similiter si lex viguit; præsumitur non esse abrogata, nisi de contrario constet: ergo debet seruari.

Si certus
de voto &
debito, du-
bitet an
solueris.

Idem dicendum quando id constat de voto emisso, sed dubitas an solueris; teneris enim soluere manente dubio. Ratio est, Quia certa obligationi non potes satisfacere solutione incertâ. Similo videtur, quando quis scit certò se debitorem, sed dubitat vtrum fecerit restitutionem: puto tamen in hoc casu non debere restitui totum, sed solum dimidium; quia sicuti creditori fauet ius liquidum; ita debitori fauet possessio rei traditæ.

69
In dubio
facti de
Censura,
sequenda
est pars
tutior.

Dico Septimò, In dubio facti de Censura vel Irregularitate (vt quando dubitatur vtrum à nobis commissum sit tale factum, cui constet iure annexam esse censuram vel irregularitatem) ordinariè sequenda est pars tutior; nisi quando ex ea graue incommodum sequeretur.

Probatur
prima
pars.

Prior pars est communis sententia Canonistarum, si loquamur de foro conscientia; vt docet Nauarrus in cap. Si quis autem, n. 1. & 2. Siluester eodem Verbo quæst. 4. Adrianus Quodl. 2. Co-uarruuus in Clementina Si furiosus, in principio.

Probatur, cap. Significasti, 2. de homicidio. Si dis-
serui non possit ex cuius ictu percussus interiji, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi Sacerdos, etsi forte homicida non sit, & Sacerdotali officio abstinere debet; cum in hoc casu cessare sit tutius, quàm temerè celebrare. Idem decernitur cap. Ad audientiam; eo-

dem titulo. Ratio est, Quia homo tenetur, quantum potest sine graui incommodo, vitare periculum etiam materialis sacrilegij, præsertim in Sacramentis, quæ summam puritatem & veneratiõnè postulant. Itaque si dubitas an aliquid feceris ob quod sis irregularis, vel excommunicatus, non potes cum illo dubio ordines suscipere, vel celebrare; sed debes ad tempus abstinere, vel procurare absolutionem ad cautelam. Ob eandem causam; qui dubitat an commiserit aliquod peccatù, quod sit mortale, tenetur illud sub dubio confiteri; quia non confitendo exponit se periculo materialis sacrilegij sine causa.

Peccatum
mortale
dubium,
sub dubio
confitem-
dum.

Sed difficultas est, vtrum etiam in foro exteriori id seruari debeat?

Panormitanus in cap. Ad audientiam & communis sententia Canonistarum tenet id non habere locum in foro exteriori; iudicem enim in dubio non posse iudicare hominem esse irregularem. Idem tenent Siluester & Angelus supra.

Sed bene id refutat Nauarrus supra num. 37. & seqq. Primò, Quia forum internum & externum cõsentunt in iudicando, nisi quando forum externum nititur præsumptione. Secundò, Quia cap. Ad audientiam, loquitur in foro exteriori, præscribens Episcopo, quid Presbytero, de quo erat quæstio, deberet iniungi. Tertiò, Quia cap. Significasti 2. etiam loquitur in foro exteriori.

70
Idem valè
in foro ex-
teriori.

Hinc sequitur, in foro exteriori, allatis probationibus, quæ rem reddant omninò dubiam, debere iudicare, vt reus tamquam irregularis abstineat, donec cum eo ad cautelam dispenseretur.

Dices, Nemo in dubio est condemnandus. Item, In dubio reus est absoluedus. Item, Cum iura partium sunt obscura, fauendum reo, vt habetur in regulis Iuris. Denique, Pœna sunt mollienda.

Respondeo, In dubio nemo est condemnandus pœnâ, quæ priuet vitâ, membro, famâ, bonis, patriâ, & similibus (à talibus enim est absoluedus in dubio; quia ex hac absolutione nihil periculi:) sed bene potest condemnari pœnâ quâ impediatur à beneficio vel officio Ecclesiastico: meritò enim Ecclesia prohibet eos, quorum probitas vel aptitudo est dubia, ordinari propter summam reuerentiam, quæ Sacramentis & ministerio sacro debetur.

In dubio
nemo est
condemnan-
dus pœna
ciuili, sed
ecclesiasti-
ca.

Altera pars, scilicet non esse necessarium sequi partem tutiorem, quando ex ea graue aliquod incommodum impendat.

71
Probatur
secunda
pars.

Probatur Primò, Quia æquitas non postulat, vt in dubio tam graue incommodum subeamus, quàm si essemus certi; dubium enim minuit obligationem. Secundò, Fieri potest vt quis ob graue incommodum vitandum possit ordinari, vel celebrare in irregularitate vel excommunicatione certa: ergo ob minus incommodum poterit in dubia, Tertiò, Possimus sequi sententiam probabilem; ommissa probabiliore: sed tunc non sumus certiores de veritate, quàm ille qui post diligens examen de aliquo facto dubitat: ergo talis dubitans poterit sequi partem mitiorem; præsertim dum ex altera notabile incommodum impendat.

Hinc sequitur Primò, In irregularitate vel censurâ dubiâ posse beneficium acceptari, si absque periculo excidendi non potest differri: sufficit enim postea impetrare dispensationem, & absolutionem ad cautelam.

In dubio
irregularita-
tate acco-
ptari po-
tèst benefi-
cium.

Item Sacri Ordines,

Sequitur Secundò, Si quis dubitaret de censura vel irregularitate, & non posset villo modo, vel non nisi magno sumptu obtinere dispensationem, non obligari vt perpetuò ab executione ordinum abstinere; est enim id valdè graue incommodum, quod in dubio non tenetur acceptare; præsertim cum irregularitas solum iure humano constituta sit; neque præsumi debeat eam esse mentem legislatoris.

72 Si dubium de impedimento matrimonio ante contrahendum.

Dico Octauò, Quando agitur de contrahendo matrimonio; si sit dubium de aliquo impedimento dirimente, manente dubio non possunt contrahere. Patet ex cap. *Inuenis*, de Sponsalibus. Ratio est; quia in dubio contrahens exponit se periculo fornicationis, idque sine vlla necessitate. Deinde nulla est hęc possessio quæ ipsi suffragetur, sed è contrario constitutio impedimenti dirimentis est in possessione.

73 Si dubium post contrahendum.

Dico Nonò, Qui bona fide iam contraxit matrimonium, si postea dubium superueniat, tenetur quidem coniugi petenti debitum reddere, non tamen potest exigere.

Expresse habetur cap. *Dominus* de secundis nuptijs; & cap. *Inquisitioni* de sententia excommunicationis.

Idem dicendum de illo, qui dubia fide contraxit; tenetur enim reddere, sed non potest petere; quod est contra Sotum in 4. dist. 37. art. 5. & quosdam alios, qui putant tunc non posse reddere. Sed probatur, Quia capitula illa loquuntur de ijs qui mala fide, vel certè ignoratià crassa contraxerunt, vt statim dicemus.

74 Si dubium hoc maneat post diligens examinationem.

Dico Decimò, Probabile valdè est, eum qui bona fide, & absque culpa contraxit, si postea dubium superueniat, & re diligenter expensâ, nihilominus dubium maneat, posse non solum reddere debitum, sed etiam petere. Ita Sotus dist. 27. q. 1. art. 3. & dist. 37. art. 5. Franciscus Victoria, & multi recentiores.

Probatur Primò, Qui rem aliquam bona fide cepit possidere, superueniente dubio potest rem illam retinere, eaque post diligens examen vtique; neque id vero Domino iusta ratione displicet; ergo similiter Deo non displicet, quod in dubio coniux vtatur vxore, quam bona fide cepit possidere. Secundò, Quia alioquin coniuges, si contingat vtrumque dubitare, absque sua culpa cogentur perpetuò abstinere coniugio contracto, nec poterunt ad alias nuptias transire: quod sanè durum est.

Iura explentur.

Nec obstat cap. *Dominus*; quia loquitur de illis qui contraxerunt secundas nuptias, prius quàm aliquid certi haberent de morte coniugis; & ita vel mala fide, vel certè cum crassa Iuris ignorantia, quæ est instar malæ fidei. Quare merito Pontifex decernit vt non petant debitum, sed vt solum reddant petenti.

Similiter non obstat cap. *Inquisitioni*. Primò, Quia omninò videtur loqui de eo, qui cum dubio vel cum opinione de impedimento contraxit, colligitur ex Glossa, & exemplo quod subiungitur. Secundò, Quia loquitur de eo qui determinatè iudicat subesse impedimentum, quamuis non sit omninò certus; qui sine dubio non potest petere debitum. Tertiò, Quia, vt ait Sotus, fortassis loquitur de eo qui nodum satis diligenter veritatem inquisit: quamuis hæc tertia ratio non videatur satis solida; sed duæ priores sufficiunt.

Dices, Petendo exponit se periculo fornicationis materialis absque vlla necessitate: ergo peccat.

75

Respondeo Negando Consequentiam. Patet in simili. Consequens enim rem aliquam de qua post diligens examen adhuc dubitat an sit sua, non peccat; tamen exponit se periculo iniustitiæ materialis. Sit autem res illa maximi pretij, Itaque hoc periculum non est considerabile, vt homo propter illud debeat perpetuò abstinere vsu rei quam bona fide cepit possidere: quia euentus est omninò inuoluntarius, vt potè inuincibiliter ignoratus.

DVBIVM XI.

Virum licitum sit agere contra scrupulum, & qua ratione scrupuli vincendi?

Scrupulus vocatur suspicio peccati, vel obligationis, vel alicuius inhabilitatis; vt censura vel irregularitatis, affligens mentem metu peccati ex leui causa quid concepta. Itaque tria ad scrupulum requiruntur; scilicet, causa leuis, suspicio inde orta, & metus peccati.

76

Nascitur autem potissimùm ex quinque causis. Prima est, Naturalis iudicij imbecillitas. Secunda, Inconstantia mentis non inherens rebus definitis. Tertia, Nimius timor peccandi, rationem perturbans. Quarta, Occulta superbia, alieno iudicio non acquiescens, & suo præfidens. Quinta, Dæmonis importunitas scrupulos suggerentis. Vide Richardum Hallum de quintuplici conscientia lib. 3. & Siluestrum V. Scrupulus. Nunc

Ad eum tria requiruntur.

Nascitur ex quinque causis.

Respondeo & Dico Primò. Non est licitum agere contra scrupulum, nisi quis reputet esse scrupulum. Ratio est, Quia nisi iudicet esse scrupulum, dum contra agit, aget contra dictamen conscientia, etsi errantis; quod constat esse peccatum, vt supra ostensum est.

77

Dico Secundò, Si reputet esse scrupulum, potest contra facere; imò sapè expedit, ad scrupulos vincendos. Ratio est, Quia contra faciendo vincitur ille timor inanis, & imaginatio peccati.

Vt contra agat, reperta scrupulum.

Expedit contra agere.

Sed difficultas est, quomodo is qui scrupulis angitur, poterit eos cognoscere; vt sic eos vincat & deponat?

78

Respondeo, Optima remedia sunt hæc. Primò, Auxilium diuinum, crebra & frequenti oratione imploratum.

Remedia ad scrupulos vincendos.

Primum.

Secundò, Cogitet se scrupulosum, ac proinde non posse in rebus agendis seipsum dirigere, sed debere dirigi ab alio.

Secundum.

Tertiò, Credat omninò viro docto & pio, potissimùm suo Confessario, cui eius conscientia sit perspecta; nec dubitet, quin Deus per hoc instrumentum salubriter ipsum sit directurus. Primò, Quia hoc meretur illa humilis submissio. Secundò, Quia hoc faciendo, facit quod in se est, vt peccatum vitet: vnde etiam si Confessarius fortè in consulendo deciperetur, ipsi tamen consilium sequenti non imputabitur ad culpam: imputabitur autem, si suo fidens iudicio non sequatur; quia imprudenter agit. Tertiò, Quia si Christus ipse nobiscum versaretur in terris, cum in scrupulis adiremus, ad obtinendam conscientia tranquillitatem; at nunc loco suo constituit Sacerdo-

Tertium.

Confessarius vs Christus ipse audiendus.

Sacerdotem, qui totius conscientie ipsius sit arbiter: ergo ipsius consilium tamquam à Christo profectum accipere debemus: sicut enim Christus non deest Pontifici in definiendis ijs, quæ totam concernunt Ecclesiam; quia hunc constituit ad hunc effectum suum Vicarium: ita existimandum est non defuturum Sacerdoti in ijs præscribendis, quæ ad tranquillitatem conscientie poenitentis pertinent; quia ad hunc effectum constituit illum Vicarium.

Quartū. Quartò, Notet in charta scrupulos aliquot præteritos, in quibus deprehendit se inaniter fuisse anxium; & nouos ex horum similitudine diiudicet.

Quintū. Quintò, Studeat quæstionibus conscientie; & discat quæ opiniones sint probabiles; quia plerumque scrupuli proueniunt ex ignorantia. Norit etiam generales regulas epyciæ: vt, Neminem obligari ad impossibile, aut nimis difficile, præsertim in rebus ordinarijs: Onus Christi esse leue, & iugum suaue: Scrupulosos in dubijs suis non obligari ad partem tutiorem, sed posse sequi benigniorem; & his similia.

79
Sextum. Sextò, Quando res vrget, & aliud consilium non suppetit, statuat coram Deo se nullam ob causam velle facere, quod ei displiceat; & sic, nisi res sit euident, reputet esse scrupulum, & faciat contrarium.

Dices, Hoc iudicium videtur imprudens: non enim sequitur; Non est euident esse illicitum, ergo est licitum.

Scrupulosus prouidetur sibi persuadere potest, nisi res sit euident, esse scrupulum.
Respondeo, In tali dispositione hominis non esse imprudens; quia rectè sequitur, Ego sum scrupulosus, nec possum nunc alium consulere: ergo cum opus vrgeat, & non sit euident opus esse illicitum, possum prudenter iudicare mihi non esse illicitum; id est, mihi non imputandum ad culpam, si fecero. Et Ratio est, quia nimis durum est, vt in omni tali casu scrupulosus teneatur opus differre, donec alium consulat. Similiter si ex scrupulo videar mihi teneri ad aliquid statim agendum. V. g. Ad corripiendum proximum, si non est euident me teneri, possum prudenter præsumere me hinc & nunc non teneri.

88
Septimū. Septimò, Quod attinet ad scrupulos circa confessiones præteritas; sciat se non teneri quidquam repetere, nisi certus sit se vel non esse confessum, vel non benè confessum: non est autem certus, quamdiu dubitat, vel quamdiu contrarium videtur illi aliquo modo verisimile.

Octauum. Octauò, Valdè expedit scrupulosos multum occupari studijs, & alijs negotijs serijs; nam otiosis animis maxime tales scrupuli solent occurrere.

DVBIVM XII.

Quomodo conscientia erronea, vel dubia sit deponenda?

81
Deponitur speculatiue & praevidet.
Respondeo & Dico Primò, Conscientiam dupliciter posse deponi. Primò, Speculatiue, cum mutato priore iudicio contrarium indicas: Vel si antè dubitabas neutri parti adhærens, determinas alteram: v. g. putabas hanc rem esse alienam, vel certè dubitabas; postea deprehendis certis signis esse tuam; hinc deponis con-

scientiam speculatiue. Secundò, Practicè, cum manente priore dubio, vel iudicio speculatiuo, ob certas rationes iudicas te posse hinc & nunc agere, perinde ac si iudicium illud vel dubium non esset: vt cum manente dubio an res sit tua, post diligens examen, iudicas te posse illam retinere, perinde ac si indubitanter esset tua. Similiter cum manente opinione probabili contractum esse illicitum, iudicas eum tibi hinc & nunc esse licitum, id est, ad culpam non imputandum; eò quòd alij Doctores probabiliter teneant esse licitum.

82
Vi conscientia possit deponi. Quid requiratur.
Dico Secundò, Vt autem hoc modo conscientia possit deponi, requiritur semper aliquod principium, ex quo, non obstante dubio, vel iudicio speculatiue contrario, rectè possit inferri istud opus posse sine peccato hinc & nunc fieri, vel hinc & nunc omitti. Talia principia sunt. In dubio melior est conditio possidentis. In operando licitum est sequi opinionem probabilem. Cum graui damno non necessario in dubijs sequenda est pars tutior, &c. de quibus supra. Ratio est, quia absque tali principio non potest formari iudicium prudens de re agenda vel omissenda, repugnante iudicio vel dubio speculatiuo.

83
Dices, fieri potest, vt quis sine omni ratione ex solo affectu putet sibi aliquid esse licitum, quod tamen absolute in vniuersali credit esse illicitum; vt docet hic Caietanus, quem sequitur Medina hoc loco, & Nauarrus in cap. Si quis autem. nam. 62. Exemplum ponit Caietanus de muliere quæ audiuit à Concionatore esse peccatum mortale vt capillis alienis (quod tamen non est verum) & deinde sibi format conscientiam erroneam in genere; tamen in particulari ob affectum iudicat sibi non esse peccatum mortale; & ita dum vitur tali capillitio, non peccat contra conscientiam: ergo potest conscientia in particulari deponi absque omni ratione, sed solo affectu.

Potest conscientia deponi vi affectus.
Respondeo Primò, Etiam si concederemus sic posse conscientiam deponi, tamen qui tunc operaretur, peccaret: tum quia talis depositio conscientie non esset prudens: sine ratione enim iudicaret sibi esse licitum, quod actu iudicabat in genere esse illicitum; tum quia exponeret se periculo manifesto mortiferè peccandi, dum sine examine & ratione facit, quod generatim credit esse peccatum mortiferum.

Respondeo Secundò, Etsi interdum fieri possit vt quis conscientiam deponat solo affectu sine nouis rationibus; (quatenus affectus facere potest vt species veritatis quæ apparet, & videtur subesse, maior & illustrior intellectui appareat.) tamen id fieri nequit, quando manet iudicium generale contrarium; sicut in proposito exemplo, iudicat illa mulier absolute & in genere, Non licet vt alienis capillis, quia concionator dixit; quo modo simul cum hoc iudicio potest iudicare, licitum est mihi vt alienis capillis? simul enim assentiretur contradictorijs explicitè. Nam cum iudicat non esse licitum vt alienis capillis, satis explicitè iudicat etiam sibi non esse licitum: ergo non poterit iudicare sibi esse licitum. Sic qui sentit omnem mulam esse sterilem, non potest simul actu iudicare hanc gestare vterum, vt Aristoteles lib. 2. Analyt. docet: quamuis hoc iudicium actuale cum illo habituali stare possit, vt ibidem tradit. Itaque hic modus deponendi con-

I. iij conscientiam,

scientiam, est omnino impossibilis. Vt igitur eam deponat, necesse est, vt vel iudicium illud generale iam retractet; vel certè, vt aliquam circumstantiam in particulari circa se consideret, quam in genere non considerauit; vt, v. g. se habere iustam causam cur sibi liceat, quæ in alijs passim non reperiatur: vel denique vt illud iudicium contrarium non occurrat memoriæ, sed maneat tantum habitu, quando est operandum. Tunc enim, etiamsi habitu teneat esse peccatum, id quod facit, ob auctoritatem concionatoris, vel aliam causam; tamen actu potest iudicare sibi non esse peccatum; idque vel ob alias rationes, vel quia passim fit etiam à bonis, vel quia nulla occurrit ratio cur non liceat. Sed, hoc modo non tam deponitur conscientia erronea, quam non applicatur.

ARTICVLVS VII.

*Vtrum bonitas voluntatis in his
quæ sunt ad finem, pendeat
ex intentione finis?*

84 **C**onclusio est, Bonitas volitionis, qua volumus aliquid propter finem, pendet ex intentione finis. Sensus est, Bonitas electionis pendet ex intentione finis. Probatur, Quia bonitas electionis pendet ex ordine mediorum ad finem; quia in hoc ordine consistit ratio formalis obiecti: ergo pendet ex fine, & consequenter ex finis intentione. Vbi

*Electio
pendet à
fine & ex
finis inten-
tione. sed
diuersi-
modè.*

Notandum Primò, Quando bonitas electionis dicitur pendere ex intentione finis, sub intentione etiam comprehendi finem intentum; ab utroque enim bonitas electionis pendet: A fine quidem, tamquam à causa formali (ordo enim ad finem est ratio formalis obiecti electionis; & consequenter ipse finis, qui illi ordini speciem tribuit, ratio formalis obiectiua censetur:) Ab intentione verò tamquam à causa efficiente: electio enim manat effectiue ab intentione; & ita bonitas & malitia intentionis transfunditur in electionem, tamquam in effectum: conditio enim causæ imprimatur effectui: vnde quidquid parit mala intentio, est malum; & quidquid parit bona intentio, est bonum; si tamen aliunde non vitietur.

*Velle ma-
lum sub
ratione
mali, quid
sit.*

Notantum Secundò, Circa respons. ad 2. & 3. Velle malum sub ratione mali, non est velle malum ob malitiam, secundum D. Thomam (non enim malitia potest allicere voluntatem:) sed est velle malum ob malum finem; vt velle mentiri, vt frueris. Velle bonum sub ratione mali, est velle bonum ob malum finem. Itaque rationem mali vocat D. Thomas non ipsam malitiam, sed bonum delectabile, vel conueniens naturæ, cui annexa est malitia.

DVBIVM I.

*Vtrum intentio boni finis fiat mala,
ex electione mali medij?*

85 *Finis au-
gliciter po-
test intendi.*

Notandum est, Finem dupliciter posse intendi. Primò, Determinando certum medium per quod consequaris illum. Secundò, Absque

determinatione certi medij; quod secundum dupliciter fieri potest; Primò, Si eo modo intendas, vt ex vi intentionis paratus sis vt quouis medio, non curando sitne licitum an illicitum. Secundò, Si non eo modo intendas, sed simpliciter sub ratione honesti. Nunc

Dico Primò, Qui ita intendit bonum finem, vt simul determinet prauum medium, illius intentio est praua, non propriè ex electione, sed quia ipsa intentio actu se extendit ad prauum medium, tamquam ad circumstantiam quamdam obiecti: vt si intendas consequi beneficium per simoniam; facere Sacrum absque vestibus benedictis; dare eleemosynam ex re aliena.

Probatur, Quia hic actus est tantum actus intentionis, tendens in finem tamquam in suum obiectum, & in medium tamquam in circumstantiam: sicut cum quis vult occidere gladio; in hac volitione non est intentio & electio, sed sola intentio, quæ tendit in occisionem vt in finem, seu in obiectum, & in gladium tamquam instrumentum, quod est quædam circumstantia obiecti. Pari modo cum quis vult dare eleemosynam ex re aliena, est solum vnicus actus intentionis, tendens in largitionem eleemosynæ tamquam in obiectum; & in rem alienam, vt in circumstantiam materiæ.

Dico Secundò, Si quis eo affectu intendat finem, vt paratus sit vt quouis medio; illa intentio est mala, non ratione electionis prauæ superuenientis (esset enim mala, etiamsi nulla praua electio sequeretur) sed ratione modi, quo tendit in finem.

Probatur, Quia talis affectus ita tendit in finem, vt implicite & virtute tendat in prauum medium; velle enim omnino consequi finem, est velle implicite omne medium necessarium; & consequenter est velle prauum, si forte sit necessarium.

Secundò, Quia talis intentio vi sua inclinatur ad prauum electionem, si forte bonum medium non suppetat: ergo est praua. Consequentia patet, quia omnis actus voluntarius vi sua, si perseueret, inclinans ad prauum consensum, est malus.

Dico Tertio, Si quis intendat ita bonum finem, vt neque ex vi intentionis inclinetur ad electionem prauam medij, neque simul determinet prauum medium, hæc intentio non fiet mala, quamuis ei coniungatur praua electio. V. g. Intendis dare eleemosynam; sed quando venitur ad executionem, ex ignorantia vel auaritia eligis dare rem alienam; hæc electio est mala, tamen non inficit priorem intentionem.

Probatur Primò, Quia talis intentio boni finis secundum se est intrinsecè bona, id est, conformis rationi; quia est obiecti honesti, quæ honestum: ergo electio superueniens non potest eam reddere malam. Consequentia patet; quia quod est naturæ posterius, non potest tollere id quod alteri prius conuenit.

Secundò, Quia illa electio non est circumstantia intentionis, sed merè per accidens ad illam se habet; non enim sequitur ex vi bonæ intentionis, sed aliunde. Quod probatur 1. quia omnis intentio honesta excitat ad prudentem considerationem mediorum (est enim voluntas consequendi huius modo rationi consentaneo:) ergo

*si cum bo-
no sine si-
mul deter-
minetur
prauum
medium,
intentio est
praua.*

86 *Finis non
potest quo-
uis modo,
sed debet à
mensurâ
affectus, in-
tendi.*

87

*Prava elec-
tio non
potest so-
qui ex vi
bonæ in-
tentionis.*

898